

Forord fra udstillingskatalogen *Europæiske Bogbind '93*. Udstillingen fandt sted i Kunstindustrimuseet 30. sept. 1993 - 2. jan. 1994.

Europæiske Bogbind '93

af dr.phil. Erik Dal

Når jeg som barn læste H.C. Andersens sene historie *Krøblingen*, undrede jeg mig over slutningen. Ikke over at den lamme og nu mirakuløst helbredte Hans kunne tænke sig at blive bogbinder - for det håndværk udøvede min far som amatør og lærte mig det. Men over begrundelsen: "thi saa kan jeg faae alle nye Bøger at læse!" - for noget sagde mig, at det havde bogbinderen da ikke tid til.

Denne barnlige overvejelse forekommer mig at have noget at gøre med bedømmelsen af bogbind. Ikke af den løbende produktion selv af håndarbejde, hvor man arbejder sig igennem stablerne i den valgte eller foreskrevne bindkategori og måske blot ser på et fornuftigt forhold mellem materialets farve og et omslags farve. Ikke hvor alle bøger principielt indbindes ens - som i den, om jeg så må sige: herværende kong Frederik III's samling med dens flammede kalveskind og overdekorerede ryg eller på andre måder hos hans nogenlunde samtidige Samuel Pepys i Cambridge eller Hertug August i Wolfenbüttel. Men ved bedømmelsen af ambitiøse individuelle bind til kostbare og/eller smukke og/eller væsentlige bøger, som man finder dem i bogbindskonkurrencer.

Men måske skulle vi begynde med begyndelsen.

Det kongelige Bibliotek er reelt og i nyere tid desuden formelt Danmarks Bogmuseum, også hvad angår bind. Man har i Danske Afdeling foruden samlingen af komponerede bind fra 1840'erne og fremefter også en samling gode danske bind fra dette århundrede, efter magre årtier genoplivet omkring 1950. Og i Boghistorisk Studiesamling har man fornemme eksempler på gamle og nye udenlandske bogbinderes arbejde, uanset at bøgerne oftest

er erhvervet af fortidens samlere eller af biblioteket uden særligt henblik på denne side af deres værdi.

Op imod 200-års jubilæet som offentligt bibliotek har de gode ideer naturligvis floreret, og en af dem var at etablere en bogbindskonkurrence med henblik på alle europæiske lande, alle bog- og bindtyper og som resultat heraf: en udvælgelse og en udstilling, uden præmier, men med køb af bøger, som rundhåndede fondsmidler muliggjorde, og som varigt kunne markere europæisk bogbinderkunst omkring 1990 inden for rammerne af Boghistorisk Studiesamling. En komité, bestående af overbibliotekar Erland Kolding Nielsen, dr.phil. Erik Dal, fhv. bogbindermester Knud Erik Larsen, fagleder Poul Steen Larsen og bogbindermester Søren Carlsen skulle udvælge bogbind til udstillingen.

Indbydelse hertil udsendtes i god tid til hele Europa med følgende hovedbetingelser:

1. Hver deltager kunne indsende højst tre bøger i selvvalgt bindtype, men med henblik på bogens indhold og på en bogs normale formål (om dette sidste mere nedenfor).

2. Indenfor det økonomisk muliges rammer skulle Det kongelige Bibliotek have ret til at købe frit af de indsendte bøger, hvorefter den samme ret skulle tilkomme andre institutioner, til hvem det måtte være muligt at overføre udstillingen.

3. Ikke-udstillede bøger returneredes så hurtigt som praktisk muligt. Alle udstillere får et diplom.

4. For hver bog skulle der medsendes en række bibliografiske og bindtekniske oplysninger.

Ventetiden var spændende - ville der komme noget, der med rette kunne kaldes en europæisk respons? - men endnu mere spændende var det selvfølgelig at samles om det faktisk tilsendte, og vi - komiteen og den travle sekretær - må vist sige, at bøgerne med deres bind i mængde og kvalitet mindst svarede til forventningerne. - Se skemaet næste side.

Vi synes, at 225 bøger fra 120 bogbindere i 16 af 25 mulige lande var et bemærkelsesværdigt resultat, og som det ses, fandt vi - i reglen fuldt enige - godt halvdelen af bøgerne værdige til udstilling. For god ordens skyld

minder vi her om de ikke-deltagende lande: Bulgarien, Italien, Litauen, Luxembourg, Portugal, Den tjekkiske Republik, Ungarn og Østrig samt -selvfølgelig, må man vel desværre sige: ex-Jugoslavien.

Deltagende lande	Antal deltagere	Antal modtagne bind	Udvalgte bind til Bogbindere	Udst. Bogbind	Særudst. Kunstneriske objekter	Bogbind indstillet til køb
Belgien	5	13	4	6	0	2
Danmark	18	35	16	29	0	9
England	17	24	14	16	2	7
Estland	6	15	4	4	2	1
Finland	2	4	1	2	0	1
Frankrig	37	60	27	30	6	8
Grækenland	3	7	3	5	0	1
Holland	7	16	6	9	0	2
Island	3	5	2	3	0	0
Lëtland	1	2	0	0	0	0
Norge	1	1	0	0	0	0
Polen	1	3	0	0	0	0
Schweiz	5	13	4	11	1	2
Spanien	3	4	2	2	0	1
Sverige	6	13	5	8	1	0
Tyskland	5	10	4	7	0	1
Ialt	120	225	92	132	12	35

Stedet kunne her være til at spørge efter nationale særpræg, men det emne kan ikke tages op på få linjer. Yderpunkter som de overordentlig kunstfulde og dyre franske bind, der så øjensynligt er mål i sig selv, og en yderst karakteristisk tradition for bogbind med læderplastik fra Estland kan nævnes.

Ved bedømmelsen blev man fra tid til anden mindet om den banale sandhed, at smag og behag er forskellig, og det både hos bogbindere og bedømmere - samt om den ligeledes banale usandhed, at om smagen kan der ikke diskuteres. Anderledes med teknikken - her var komitéens to fagfolk med rette strenge, og mangt et seværdigt bind blev underkendt, fordi det havde tekniske mangler, som manganen måske mindre fantasirig bogbinder som en selvfølge opfylder. Kun sjældent kneb vi et øje halvt til for at redde et helt overbevisende arbejde over en teknisk mangel. Vi sørgede også for,

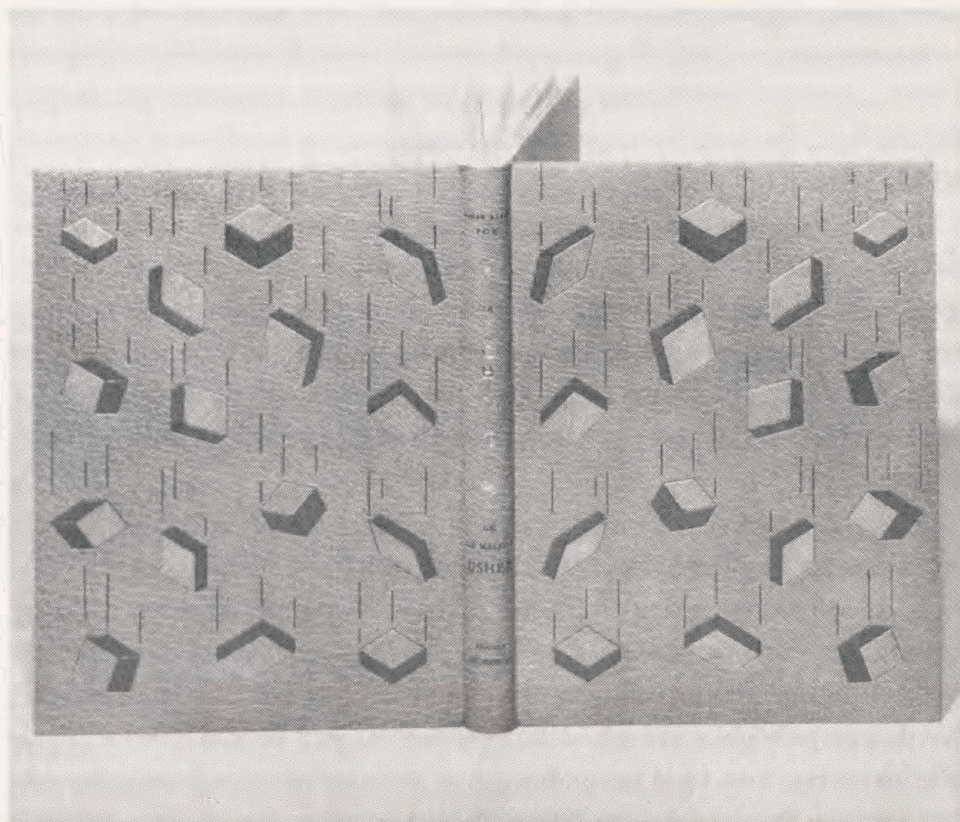
ihvertfald i første runde, at se bindene uden at vide, hvem der havde indbundet dem, og kneb ingen øjne halvt til for at redde et land, endsige en person, inklusive os bekendte personer. Dette gælder også bibliotekets egne bogbindere, der med undtagelse af lederen, som var medlem af komiteen, havde adgang til at deltage i konkurrencen med egen tid og bekostning.

Komiteen gennemgik bøgerne grundigt tre gange: (1) for at dele dem i udvalgte, tvivlsomme og udskudte bind foruden den højst specielle 'K-gruppe' af bind, som ikke overholdt kravet om at svare til bogbinds normale funktion, men snarere måtte betragtes som 'kunstobjekter', (2) for at revidere denne deling og eliminere mellemgruppen, (3) for blandt de udvalgte bøger at gøre prioriterede forslag til køb, alt efter hvor mange penge der måtte blive at købe for.

I 2. og 3. omgang lå alle bøgerne fremme på een gang og udgjorde da et ret fantastisk syn. Ingen bindtyper blev på forhånd udskudt som ikke fine nok, så samlingen spænder fra de enkleste helpapirbind over halv- og helbind i læred eller skind og op (hvis det er et godt ord at bruge her) til meget kunstfærdige og tidkrævende kompositioner. Som man måtte vente, havde mange bogbindere selv dekoreret papiret med kendte eller individuelle teknikker; men også behandlingen af andre materialer frembyder ofte specialiteter, foruden at materialekombinationen varierer stærkt og til tider overraskende. De sædvanlige kategorier, som vi netop anførte, dækker langt fra alle foreliggende bøger. Tilsvarende vil man se mange former for tekst og dekoration udover det sædvanlige guld-, blind- eller farvetryk, og naturligvis imponerende prøver på pålægning (mosaik) eller indlægning (intarsia) især af flere skindsorter.

Men netop når talen er om dekorationer, melder sig spørgsmålet om forholdet mellem bog og bind, og med bog menes her på uforkammet vis både bogens indhold og dens typografi og illustrationer. Den rent typografiske bog sætter allerede andre grænser for bindet end en tanke på mulige farver i omslag etc. En vis fornemmelse for bogens tekst er særdeles ønskelig, hvis materialer, farvevalg og dekoration ikke er meget neutrale, men udsender visse signaler. Her er det, man mindes Hans fra vore første linier, for bogbinderne kan jo ikke bringe sig i forhold til enhver bogs tekst. Alligevel...

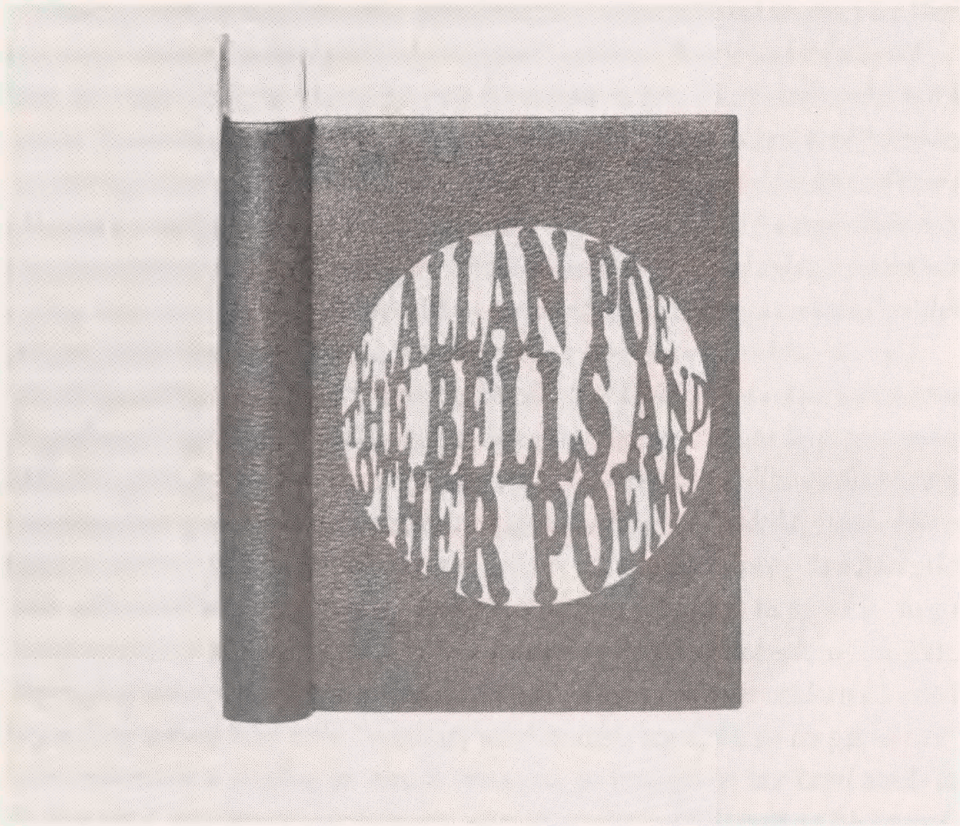
Men den illustrerede bog ...? Det spiller her ind, at mange indsendte bøger er meget ambitiøse bibliofile værker med originalgrafik, ofte i farver. At

Fra udstillingskatalogen. Bogbinder: Robert Limoges, Frankrig. Helsekindbind med skindpålægning. Guldsnit foroven. Ubeskåret.

komiteen uden at kunne gøre sig nærmere bekendt med indholdet nu og da synes, at forlægger og bogbinder har gjort for meget ud af reelt set ret jævne sager - pseudobibliofili, rent ud sagt - skal vel ikke komme det fine bind til skade, men vi synes nok, at nogen af de skønne kræfter er spildt på et tilsyneladende ret ligegyldigt indhold.

Men selvom vi holder os til illustrerede bøger af utvivlsom og undertiden overmåde høj kvalitet, en glæde at se på i sig selv, så støder vi ind i kunstbogbinderens gamle dilemma: Han eller hun skal lave noget, der, som man siger: passer til indholdet. Men hvad vil det sige? Et konkret eksempel: en indsendt bog rummede grafiske blade af en væsentlig kunstner fra begyndelsen af århundredet. Hvert kunstværk var 'blot' en ubrudt sort flade, kun interessant, kun 'kunst' i kraft af sin levende form. Hvis en bogbinder nu havde gjort et helbind og i skindpålægning gentaget en af disse sorte figurer,

Fra udstillingskatalogen. Bogbinder: Jacqueline Sanders, Holland. Helskindbind med skindpålægning.

så kunne man hævde, at det var der ingen kunst ved, kun godt håndværk. Hvis der omvendt var udført et eller andet detailleret pilleri, selv nok så velgjort, så kunne man hævde, at det ikke passede til bogen. Og det var faktisk, hvad vi sagde, så den bog blev returneret.

Og det er sværere endnu. For nutidens designinteresse går jo på brugs- genstande, som er, hvad de er, i sig selv. Bogbindet står uundgåeligt i forhold til indholdet, og ved arbejder som disse i et meget bevidst forhold, thi deres praktiske funktion kan jo udøves i langt mere beskeden form. Den, der synes, at det nærmest rutinemæssige halvlærredsbind om den nyeste tidsskrift- årgang er for dyrt, vil måske synes, at bogbind, der i nogen grad er mål i sig selv og - hvorfor nægte det - dyre eller endog meget kostbare, er anmassende overfor indholdet, og at pengene kunne være bedre brugt til andet kunst- håndværk eller til ren kunst. I denne forstand må bogbinderen være forbe-

redt på ringere forståelse, end keramikeren eller møbeltegneren tør vente.

Komiteen har af indlysende grunde ikke hæftet sig ved denne reservation. Men når talen er om bogbindets funktion og den i forhold hertil muligvis overspillede indsats, så melder sig, hvad der ovenfor hentydedes til under den første betingelse for indsendte bind, de arbejder, vi kaldte K-gruppen. Det forlangtes jo nemlig, at bindene skulle opfylde et bogbinds normale funktion, og der kan vel være enighed om, at denne består i at beskytte bogen både i hånden og mellem andre bøger på hylden.

Og i så fald må man sige, at to af de tre først udpakkede bøger og en portion af de andre 222 faldt udenfor konditionerne med det samme. Det ene bind rummede en berømt, men i fysisk forstand umådelig dagligdags bog; til den var fremstillet et trekantet bind, en halv gang højere og tre gange bredere end bogen - håbløs både i hånden og på reolen. Den anden bog var et elegant lille helbind, prydet, eller skal vi sige: forsynet, med en lille tredimensional figur, ikke til at anbringe andre steder end vandret på chatollet eller dets afløser. Andre sælsomme konstruktioner dukkede op, lige til at returnere. Men da meldte sig i hovedet en replik fra et hundredårigt dansk syngespil: "Vel er jeg en skurk, men dette formår jeg ikke!" eller med andre ord: nogle af disse bind var så elegant og morsomt tænkt og udført, at komiteen eller ihvertfald et flertal ikke kunne nænne at unddrage publikum fornøjelsen. Gruppen betegnedes K; jeg blev aldrig klar over, om det betød Kunsthåndværksgenstande eller Kuriositeter, før jeg så vor gode sekretærs statistik og det noble ord Kunstobjekter. Og skal det være, så skal det være: et dusin af disse herligheder findes i udstillingen og i katalogen; bedømmelsen har med andre ord ikke haft helt samme karakter som arbejdet med hovedparten af udstillingen, men på det tekniske er der selvfølgelig ikke givet køb.

Det skal lige være sagt, at konkurrencebetingelserne nok burde have indeholdt en paragraf om, at ingen smudsomslag, kassetter el. lign. ville blive taget i betragtning ved bedømmelsen. Vel må bind som disse beskyttes ihvertfald ved forsendelse, eventuelt også på reolen, det være sig med en beskednere gentagelse af bindet eller med en enkel kassette; men nogle er forsynet med kassetter, der er nogenlunde lige så arbejdskrævende og fornemme som bogbindet og måske æstetisk samvirker med det. Men det er ikke bogbind - bogen må stå eller falde uden emballage. Hvilket ikke afholdt os fra at udstille noget af 'emballagen'.

Nu ligger katalogen der for eftertiden. Vi slutter med at sige, at Det kongelige Bibliotek aldrig før har taget et internationalt bogbindsinitiativ som dette og aldrig på een gang fået, hvad der uden andre forbehold end savnet af visse lande kan kaldes et fornemt tværsnit af den bedste europæiske bogbindskunst på det givne tidspunkt. Initiativet og dets resultat er et af flere lysende eksempler på, hvad et jubilæum kan medføre af ekstraordinære foranstaltninger, tilmed i stærkest mulige modsætning til de senere års stedse mere strangulerende betingelser for stort set alle sider af institutionens daglige, lovbefalede arbejde, herunder museumsopgaven.

Komiteen kunne derfor slutte sig til overbibliotekarens udtryk for taknemlighed mod donatorerne og tilføje, at det var en glæde at sidde med denne opgave og med hinanden, og at vi sendte mange venlige tanker til de fremragende konkurrencedeltagere, uanset om vi er deres fagfæller eller ikke.